Posudek disertační práce
Martina Rittera
Filosofie jazyka Waltera Benjamina.
FF UK Praha, 2007, 174 str.

V úvodu (3-10) jsou nejprve nastíněny hlavní způsoby, jak je dnes možno interpretovat či komentovat Benjamina, a provedena metodologická rozvaha: nelze obejít výsledky dekonstruktivistické metody, ale na druhé straně je nadále užitečný hermeneutický přístup (8); autorovi nejde o to „číst jako Benjamin", nýbrž „číst Benjamina" (7). Materiál je vymezen na rané práce z let asi 1916-25. Zdůvodněna je i volba tématu: lze souhlasit s tezí, že „filosofie jazyka je ontologickým i teoreticko-poznávacím základem Benjaminova myšlení v raném období" (9) a že s ní úzce souvisejí i práce věnované filosofii umění a teorii kritiky (10).

Východiskem celé disertace je rozbor stati *O jazyce vůbec a o jazyce lidském* (11-60), na niž plynule navazuje kapitola o předmluvě k vlastním překladům Baudelaira *Úkol překladatele* (61-102). Autor se kriticky vyrovnává z rozsáhlou literaturou nejrůznějšího zaměření a pokouší se najít co nejadekvátnější výklad klíčových pojmů i postupů Benjaminovy argumentace.

Kap. „O bezvýrazném" (103-34) pojednává (na základě disertace o romantické kritice a eseje o Goethově *Spříznění volbou*) o Benjaminově pojetí kritiky (jako svým způsobem součásti umění), o otázkách „věcného" a „pravdivostního" obsahu díla, atd.

Řada podstatných nitek celé disertace se sbíhá v kap. „O jménu" (především na základě předmluvy k *Původu německé truchlohry*): pojmy „slovo", „jméno" atd. z rané studie se tu dostávají do nových souvislostí filosofických (144nn) i estetických a ukazuje se kontinuita Benjaminova myšlení (truchlohra jako drama „po a proti pádu", 152nn); závěrečné pasáže, „Jméno a konfigurace", shrnují základní rysy Benjaminovy gnoseologie především na jeho pojetí vztahu pojmů a ideje. I v těchto kapitolách je třeba vyzvednout mimořádnou schopnost autora kriticky (ale s patřičným respektem vůči odlišným názorům) vyhodnotit dosavadní bádání a nacházet vlastní řešení.

Kryptický způsob Benjaminova vyjadřování sotva umožňuje jednoznačné výklady: Benjamin většinu základních pojmů vlastně nikdy nedefinuje, nýbrž prostě jich užívá v různých souvislostech, a teprve z kontextu, z průběžného čtení (snad) může vyplynout jejich význam a funkce. Myslím, že M. Ritter se této specifice textů vědomě snažil dostát: nepokouší se prokázat, že všechno je u Benjamina jasné a do sebe zapadající (53 aj.), ale na druhé straně odhaluje řadu klíčů, které při ‚přirozeném' čtení mnohému čtenáři uniknou. Obecným kladem práce je, že autor nepodléhá

svůdně-provokačním ‚interpretacím proti srsti' typu de Manova výkladu pojmu „Aufgabe" (68) a spoléhá se na vlastní bezpečnou znalost kontextu.

I po jeho (jako každém) výkladu je ovšem možno klást otázku, co je to „čistý/pravý jazyk" (jazyk jako abstraktní systém, do jisté míry analogický k Saussurovu myšlení?), zda „zjevení" nebo „pád" jsou ‚vědecké metafory', nebo ‚vážné' pojmy teologické, co ‚spolehlivě' znamenají pojmy „míněné" a „způsob mínění" atd.; přiznám se také, že pojem „bezvýrazného" pro mě i po důmyslném výkladu (127n) zůstává mnohoznačnou, typicky ‚benjaminovskou' šifrou, a tak je tomu i v řadě dalších případů. Např. v pasáži (IV 14, cit. na s. 71) by mně *ergänzt sich in ihnen die Art des Meinens zum Gemeinten* dávalo spíš smysl jako *doplňuje (=uceluje) se způsob mínění v míněné* (analogicky k *Ergänzung zur Sprache*, IV 18) nežli *...k míněnému*, ale nemám jednoznačné argumenty ani proti versi autorově. I když autor sleduje čistě teoretické cíle, možná se u téhož článku nemělo zcela pominout, že má i aspekt pragmatický: shrnutí a zobecnění potíží překladatele *Květů zla*. Toto hledisko by snad mohlo dopomoci k pochopení některých temným míst, třeba oné prožluklé pasáže o střepech a navazujícího textu: „*Die wahre Übersetzung ist durchscheinend, sie verdeckt nicht das Original*" (IV 18) je (mimo jiné) také votum pro jistou (jeho vlastní) koncepci praktického překládání – tu koncepci, která takříkajíc nejde čtenáři na ruku, nýbrž ‚vnutí' mu něco, na co není zvyklý (třeba francouzský alexandrin, který naráží na německý „způsob mínění" stejně jako „pain", ale jako „míněné" patří k „čistému jazyku" kultury?), která „*bricht morsche Schranken der eigenen Sprache*" (IV 19), a tudíž obohacuje, rozšiřuje vlastní řeč (i za cenu jistého ‚násilí' vůči ní); tento aspekt potvrzuje ostatně i citát z Pannwitze „*das indische [...] verdeutschen anstatt das deutsche zu verindischen*" (IV 20).

Celá práce prozrazuje dokonalou znalost Benjaminova díla, schopnost důsledného teoretického myšlení (rozboru pojmů, argumentace) a mimořádnou obecnou erudici autorovu; v neposlední řadě je třeba vyzvednout i kultivovaný jazyk práce. Předložená práce podle mého názoru splňuje všechny požadavky na práci disertační, a proto ji bez výhrad

doporučuji k obhajobě.

V Praze 7.6.2007

Jiří Stromšík

prof. PhDr. Jiří Stromšík, CSc.
ÚGS FF UK